

HUUMETUTKIMUKSEN TULEVAISUUDESTA SUOMESSA

PEKKA J. KOPTEFF – TARMO KOSKINEN

Menneisyyden kautta ennustamista voidaan kutsua myös virheistä oppimiseksi. Kun huumeekysymys 1960-luvulla tuli Suomeen, käynnistyivät aihepiiriin liittyvä hallinnollinen tutkimustyö ja tilastointi myös meillä varsin nopeasti. Varsinainen aihepiiriin liittyvä tieteellinen tutkimustyö oli aluksi Kettil Bruunin varassa, ja sitä täydensivät lukuisat opinnäytetyöt sekä artikkelijulkaisut. Tuolloin huumeekysymystä analysoitiin kuvailevasti ajankohtaisilla käyttäjäluvuilla ensimmäisestä huumeaallostasta aina tähän hetkeen saakka (ns. kolmas aalto). Huumekartoituksen traditio pitäytyi pitkään Suomen osalta tässä, vasta 1990-luvulla saatiin ensimmäiset huumeekysymykseen liittyvät ajankohtaiset väitöskirjat. Työtä oli kaksi: Pekka Hakkaraisen (1992) Suomalainen huumeekysymys ja Tapani Sarvannin (1997) Huume politiikka ja oikeudenmukaisuus. Tähän kategoriaan voidaan osittain lukea myös Mikael Nyströmin väitöskirja (1993) Alcohol use, drinking patterns and heavy drinking in Finnish university students, joka sisältää analyseja huumeiden käytöstä ja laillisten lääkkeiden epäadekvaatista käytöstä.

Orastava akateeminen suomalainen huume tutkimus on omaleimaista eikä ole syntynyt minkään koulukunnan tai tutkimustradition rajoissa, ja siksi nämä kolme työtä eroavat suuresti toisistaan. Sarvannin työ on näistä kaikkein originaalein ja tieteellisiltä lähtökohdiltaan kiinnostavin, sillä se etsii filosofiasta vastausta huume politiikan sisällön määräytymiselle. Pekka Hakkarainen tarkastelee ansiokkaassa työssään retrospektiivisesti huumeekysymystä Suomessa ja Nyström kuvaa kansanterveystieteen viite-

kehyksestä käsin surveytuloksia huumeiden ja lääkkeiden väärinkäytöstä opiskelijoiden keskuudessa pääteemansa (heavy drinking) yhteydessä. Väitöskirjatyöt sinänsä ovat kansainvälisessä huume tutkimuksessa Sarvannin ja Hakkaraisen osalta mitat täyttäviä, mutta tämantasoisten töiden määrän vähyyks ei riitä tyydyttämään sitä tieteellisen tiedon tarvetta, joka on kytkeytynyt koko ajan kasvavaan kansainväliseen ja kansalliseen huume ilmiöön. Erityisesti Sarvannin väitöskirja on kansainvälisesti käyttökelpoinen, sillä yksi ajankohtaisimpia aihepiirejä alalla on tällä hetkellä se, miten kansallisvaltioiden, EU:n ja globaali huume politiikka muotoillaan lähitulevaisuudessa ja nyt. Tämä puoltaisi Sarvannin työn käännettämistä englanniksi ja toimittamista kansainväliseen levitykseen alan tutkijoiden ja alalla työskentelevien sekä suuren yleisön keskuuteen.

Huumeekysymyksessä olemme globaalisti ja kansallisesti tilanteessa, jonka weberiläisenä ideaalityyppinä voimme pitää Al Caponen aikaa. Olisi syytä ryhtyä etsimään huumeekysymyksen omaa Eliot Nessiä – tulipa tämä henkilö sitten poliisin, politiikan tai tieteen piiristä. Nykyiset huume kartellit ja Chicagon 1920- ja 30-luvun gangsterit keräsivät ja keräävät suunnattomia voittoja tavoilla, joihin järjestäytyneet yhteiskunta ei tunnu millään pystyvän estävästi vaikuttamaan. Tätä taustaa vasten ei ole ihmeteltävää, että USA:ssa vuonna 1997 tehdyn kattavan survey tutkimuksen mukaan 78 prosenttia amerikkalaisista arvioi taistelun huumeita vastaan jo lopullisesti hävityksi. Valitsevan tilanteen pitäisi välttämättä heijastua myös siihen tieteelliseen tutkimustyöhön,

joka liittyy huumeekysymykseen. Kun nykyinen huumeongelma on luonteeltaan ensisijaisesti taloudellinen ja kriminologinen, olisi tutkimushankkeiden taloudellisen tukemisen priorisoinneissa myös tämän tultava selkeämmin esille. Perinteisten yleisyyskartoitusten, vertailtavien taustamuuttujien sekä sosiaalipsykiatristen selittäjien rinnalle olisi nostettava taloustieteellinen ja ”talousrikollinen” huumetutkimus.

Huumekaupan ja talousrikosten henkinen kasvualusta on arkinen käytäntö. Esimerkiksi Suomessa kansantalouden tilinpidon mukaan harmaan talouden seurauksena valtion on laskettu menettävän noin 10 prosenttia verotuloistaan. Harmaan talouden väärinkäytösten mittasuhteet ovat tällä hetkellä niin huomattavat, että siinä menetetyillä verorahoilla pystyttäisiin vuosittain rahoittamaan maamme koko asuntotuotanto kokonaisuudessaan. Viime vuosina suorite- tuissa verotarkastuksissa on käynyt ilmi, että liiketoimintaa on käynnistetty kiihtyvästi huumerahan pesua varten. Huumekauppiaiden ylin johto (huumekartellit) on myös meillä rakentamassa eräänlaisia laillisia kullisseja tälle ”kuoleman kaupalleen”, mikä nimitys ei ole lainkaan ylivoimainen, jos vain ajattelemme viime vuosina Turussa sattuneita kymmeniä heroiinikuolemia. Myös Suomessa huumeyrittäjä pyrkii jo alun perin järjestämään liiketoimintansa bulvaanien nimiin, mistä johtuu myös se, että huumeyrittäjän omaisuuden on oltava helposti hävitettävissä muodossa. Huumeyrittäjällä liiketoimien vauhti on huikaa.

Kiinteistöjä, autoja, puhelimia ja muuta elektroniikkaa on varastokaupalla. Osaa esimerkiksi loistoautoista säilytetään bulvaanien nimissä ”säilössä” pitkiäkin aikoja ja, kun yrityksiä ostetaan, myydään ja perustetaan, aina toimitaan bulvaanien nimissä. On myös tapauksia, joissa huumeyrittäjä harhauttaakseen viranomaisia on määrävissä asemassa hallitsemansa bulvaaniyrityksen hallituksessa ja nostaa yritykseltä palkkaa. Suomalaisten huumekaupassa toimivien ”kummisetien” liiketoimintaan liittyy myös velkaisten yritysten haltuunottoa ja yritysten vaihto-omaisuuden myyntiä.

Tämän kansainvälisestä huumekaupasta tutun toimintamallin eliminoimiseksi maam-

me eri viranomaiset ovat tehostaneet toimintaansa myös Suomessa. Huumekauppaan liittyvää rahanpesua ovat torjumassa poliisiviranomaiset (huumepoliisi ja talousrikostutkijat), veroviranomaiset ja ulosottoviranomaiset tiiviissä keskinäisessä yhteistyössä. Peiteyritysten verorikokset ovat usein se portti, jonka kautta päästään kiinni taustalla olevaan laajamittaiseen huumekauppaan.

Huumekauppaan kytkeytyvään talousrikollisuuteen on taloustieteidenkin ennen pitkää orientoituttava. Tieteenalakohtaisesti tarkasteltuna markkinointitieteen on ryhdyttävä analyttisesti tutkimaan huume-markkinoita taloustieteellisestä viitekehyksestä käsin. Logistiikan (kuljetus- ja varastointitiede) on analysoitava huumeiden salakuljetusverkostoja. Tuotantotalouden ja talousmaantieteen näkökulma liittyy synteettisten huumeiden valmistukseen tai huumeiden alkutuotantoon (huumeviljelmät). Yrityksen taloustiede antaa menetelmät analysoida huumeorganisaatioita rikollisina liikeyrityksinä. Management-tieteet taas ovat käyttökelpoisia huumeyrittäjien organisoitumista selvittäessä. Terveystaloustiede ja (yleinen) kansantaloustiede ovat ne tieteenalat, jotka pystyvät parhaiten arvioimaan huumeekysymyksen kansantaloudellisia kustannuksia.

Kriminologian ohella taloussosiologia on se tiede, joka parhaiten voi koordinoita edellä mainittujen esimerkkien kautta koottavan tiedon yhdistämistä perinteisempään huume- tutkimukseen. Taloussosiologian erityisyyttä on sen muistuttaminen, että yhteiskuntaan kuuluu myös talous politiikan, kulttuurin, integraation ja kontrollin lisäksi – ja nyky- yhteiskunnassa vielä niin, että laillisen talouden rinnalla on aina myös laitonta tuotantoa, laitonta markkinointia ja laitonta kulutusta.

Huumeekysymykseen liittyvä taloussosiologinen tutkimus on parhaimmillaan silloin, kun se näissäkin kysymyksissä löytää avaimenreiän yhteiskunnan kokonaisuuteen, edistäen sen kielteisten osa-alueiden purkamista ja myönteisten kokoamista. Yhteiskunnan kokonaisuuden selittäminen ja ymmärtäminen on taloussosiologian tärkein tehtävä.

Näin muotoutuvassa uudessa tutkimus- kokonaisuudessa olemme sinänsä hyvin pe-

rinteisten tehtävänasettelujen edessä. Joudumme punnitsemaan, mikä on suuren yleisön tavoittamattomissa olevan tieteellisen tiedon todellinen merkitys huumeongelman lievittämiseen vaikuttamisessa. Määrällisen tiedontuotannon niukkuudesta ei voida syyttää kansainvälisiä huumeutkijoita. Huumeongelmaa käsitteleviä tutkimuksia ilmestyy vuosittain alan ammattilehdissä ja tieteellisissä julkaisuissa yhteensä kymmeniä tuhansia eri kielillä. Nimenomaan suomalaisen huumeutkimuksen tulosten koordinointi, tiivistäminen ja käytännön hyödyntäminen on meillä vielä mahdollista, toisin kuin jo alaan liittyvän globaalin kokonaisinformaation.

Toisena painopistealueena Suomessa pitäisi olla tieteellisen tiedon ja käytännön toimenpiteiden koordinointi huumeutkimuksessa. Kolmantena painopistealueena olisi sosiaalisten ongelmien laaja-alainen priorisointitutkimus. Ensin päihdetutkimuksen sisällä olisi selkeästi määriteltävä alkoholin, huumeiden, väärin käytettyjen laillisten lääkeaineiden ja tässä yhteydessä myös tupakan keskinäisten painoarvojen suhde tulevassa tutkimusstrategiassa. Näin luotuja preferenssejä olisi pyrittävä vertaamaan muihin yleisiin yhteiskunnallisiin ongelmiin ja niiden vaatimien ratkaisumallien kiireellisyyteen ja kalleuteen. Lopuksi olisi pyrittävä näistä lähtökohdista käsin arvioimaan kokoavasti tieteellisen tiedon osuus nykyisten sosiaalisten ongelmien lieventäjänä ja ratkaisijana.

Kaikki edellä mainittu vaatisi tutkimus-

työn uudelleen organisoimista niin, että korostettaisiin nykyistä enemmän eri tahoja edustavien tieteellisten yhteistyöryhmien merkitystä huumeutkimuksen tärkeämpänä instrumenttina. On varmaa, että laaja-alaiset yhteiskunnalliset ongelmat, kuten huumeutkimus ja laillisten lääkeaineiden väärinkäyttö, tulisivat jo kysymyksenasetteluun solidimmiksi, jos niitä tutkiviin tutkimusryhmiin ja -projekteihin koottaisiin eri alojen paras tieteidenvälinen asiantuntemus. Tällaisten samanaikaisesti sekä perustutkimusta että soveltavaa tutkimusta ja aihepiiriin liittyvää julkista tiedottamista edustavien tutkijaryhmien ylläpito on lyhyelläkin aikavälillä myös taloudellisesti kannattavampaa kuin Suomen nykyinen hajanainen ”soolotutkimus” huumeutkimuksessa.

Tällaiset tieteidenväliset ryhmittymät saattavat olla hedelmällisiä myös itse tieteen struktuurin kehittymisen kannalta. Näin ovat aiemmin eri aikoina ja eri syistä syntyneet mm. sosiaalilääketiede, biometriikka, poliittinen sosiologia, deonttinen logiikka ja taloussosiologia. Huumeutkimuksessa tieteidenvälisyyden on kohdistuttava nimenomaan empiiriseen tutkimukseen. Suomalaisessa huumeutkimuksessa (jonka ylittämättömänä esikuvana voisi pitää aikanaan maailman parasta alkoholitutkimusta, jota tekivät suomalaiset) voisi odottaa korkeatasoisia tuloksia syntyvän yhdistettäessä yhteiskuntatieteitä, lääketieteen eri haaroja, sosiaalifarmasiata, taloustieteitä, kriminologiaa ja public policya.